

zbivanja

U Galeriji Doma Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije u Beogradu, organizovana je 10. januara »manifestacija« pod naslovom »Zagrebačka moderna arhitektura«.

Već i sama najava ove manifestacije, objavljena u dnevnoj štampi, nagoveštavala je izvesne neuobičajene okolnosti. Osim naslova — »Zagrebačka moderna arhitektura«, i kratke napomene — »uz objašnjenje autora«, nije bilo naznake da li je reč o izložbi, predavanju, ili nekakvom susretu »treće vrste«. A upravo takav »susret« koji je bio i razgovor, i izložba i predavanje u isto vreme, nametnula je okolnost da je najveći deo materijala izložbe, koja je pod ovim naslovom otvorena najpre u Muzeju grada Zagreba — početkom 1977. — a potom u sarajevskoj galeriji »Collegium artisticum«, »zaturen« negde na relaciji između Sarajeva i Beograda. Tako je preko stotinu fotografija na kojima su prikazani svi najznačajniji objekti, studije, projekti, plejade zagrebačkih arhitekata između dva rata, svedeno na desetinu fotografija većeg formata, koje su te

večeri dopunjene dija-projekcijama i objašnjenjima autora izložbe, arhitektonskog kritičara i urednika zagrebačkog časopisa »Čovjek i prostor« Tomislava Premerla.

Naravno, živa reč poznavaća kakav je u ovom slučaju Premerl, ne može biti zamenjena kratkim pisanim objašnjenjem, tako da su svi prisutni, uistinu, bili na dobitku, ali je zato susret sa zagrebačkom modernom arhitekturom između dva rata trajao mnogo kraće nego što bi to omogućila izložba postavljena nedelju ili dve dana. To je značajno upravo zbog toga što susret sa zagrebačkom modernom i avangardnom arhitekturom međuratnog perioda istovremeno predstavlja i upoznavanje najavangardnije jugoslovenske arhitekture tog doba, jer su ostvarenja ne samo pojedinaca, već narštaja zagrebačkih arhitekata bila potpuno ravnopravna sa delima korifeja evropske moderne. Prikupljena građa i materijal koji je pripremljen za izložbu, a koji je u ovom slučaju prikazan na dija-pozitivima, ukazuje upravo na takve šire značajne vrednosti avangardne moderne arhitekture, koju su u Zagrebu stvarali arhitekti koji »pripadaju zagrebačkom kulturnom krugu rođenjem, školovanjem ili djelovanjem«, kako je sam autor istakao. Ona dakle nije pregled ukupnog graditeljskog delovanja u periodu od dve međuratne decenije, »već samo onoga arhitektonskog stvaralaštva koje se gradi na načelima novih nazora o prostoru i ulozi arhitekture u društvu«.

Pri tome je, svakako, nemoguće načiniti kompletan pregled stvaralaštva pedesetine autora,

ali je i predstavljanje nekih aspekata njihovog pojedinačnog ili zajedničkog delovanja dovoljno zanimljiv i značajan zadatak. Evropska, odnosno svetska arhitektonska strujanja dosegala su do Zagreba preko đaka i direktnih saradnika onih arhitekata koji su stajali na samom čelu tih novih arhitektonskih kretanja. Zlatko Nojman je studirao i radio najpre u Beču, kod Adolfa Losa, Josip Pičman, Zdenko Stržić i Drago Ibler donose nova iskustva iz Berlina i zajedničkog rada sa Hansom Pelcigom, a Ibler je, isto kao i Juraj Najdhart i Ernest Vajsman, saradivao i sa Korbizijeom. To su samo neki od primera koji, međutim, ukazuju na postojanje vrlo bliskih veza zagrebačkih arhitekata i ateljea protagonista evropske i svetske moderne.

Proučavanje ovog perioda zagrebačke arhitekture, naravno, nije zanimljivo samo sa istoriografskog i istorijsko arhitektonskog ili umetničkog aspekta. Ono nameće i traganje za odgovorom na čitav niz vrlo ozbiljnih i danas

relevantnih pitanja. Na primer, nekad vrlo snažne veze zagrebačkih arhitekata i beogradskog, odnosno srpskog arhitektonskog kruga i prostora, imale su veliki značaj koji nikad nije dovoljno proučen. Ne treba pominjati da danas takve veze, čak i na planu nekakvih običnih, svakodnevnih arhitektonskih zbivanja, gotovo i ne postoje. Malo je preostalo i od onog neprekidnog insistiranja na humanizaciji prostora, kao jednoj od bitnih karakteristika međuratne avangardne arhitekture.

Najzad, još jedno zanimljivo pitanje, koje je postavio autor izložbe Tomislav Premerl, jeste uticaj na privatne investitore, ili možda želja, volja i moć da se takvi investitori i naručioci projekata nagovore i ubede da prihvate nove ideje, forme i materijale, koji su dotad korišćeni u drugim kombinacijama i na često sasvim drugačiji način. Oni su u to vreme, što danas nije slučaj, pristajali, kako je rekao Premerl, »da budu suvremeni, moderni i avangardni«.

DARKO POPOVIC

IVAN ZEMLJAK: ŠKOLA NA SELSKOJ CESTI U ZAGREBU, 1930.

